

มัชฌิมาปฏิปทากับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9

MIDDLE PATH AND SUFFICIENCY ECONOMY OF THE KING RAMA IX

พระครูภาวนาโสภิต วิ.,ดร. (บุญญวิชิต เมืองวงศ์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

boonyavisit@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาประเทศโดยไม่ใส่ใจในการวางรากฐานที่เหมาะสมลงตัวบุคคล ความเจริญที่ผิดทางย่อมทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงเป็นหนทางสู่ความอยู่รอดของประชาชน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาหลักคิดที่ตัวบุคคล สร้างเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต รู้จักความพอประมาณ มีเหตุผลในการใช้จ่าย มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี

มัชฌิมาปฏิปทากับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้น สอดคล้องกันด้วยหลักการใช้ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อความสงบ ไม่ฟุ้งซ่านหรือมีเหตุอันใดมากระทบทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์แปด หมายถึง ความเห็นถูกต้อง ความคิดถูกต้อง คำพูดถูกต้อง การงานถูกต้อง อาชีพถูกต้อง ความพยายามถูกต้อง ความระลึกถึงถูกต้อง ความตั้งใจถูกต้อง ดังนั้น การมีหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์แปดประการจะกล่าวได้ว่ามีทางสว่างทั้งทางกายทางใจ เพื่อเป็นเครื่องมือในดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างเฝ้าระวังการเบียดเบียนยอมทำให้เกิดสันติสุข อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของสรรพชีวิตที่สันติสุขย่อมต้องมีการบริหารจัดการที่ดีทุกมิติของทุกชีวิตในสังคม

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, มัชฌิมาปฏิปทา, ในหลวงรัชกาลที่ 9

Abstract

A Country development that does not care to lay the foundation for individuals appropriately. The prosperity that wrong way will cause an economic crisis. The concept of sufficiency economy of the King Rama IX is therefore a way to survive for the people. Because the sufficiency economy is the development concept of the individual, to strengthen people in way of life, moderation, there are reasons to spend and good self-immunity

Middle path and sufficiency economy of the King Rama IX is consistent with the principles of proper living for peace, do not be distracted or other causes affect the change that Buddha determined the middle way, including Noble Eightfold Paths

mean right view, right intention, right speech, right action, right livelihood, right effort, right mindfulness and right concentration. Therefore, having the principles of middle path or Atthangika – magga can be said to have the light both physical and mental in order to be a tool in living and living together without exploiting that will cause peace. However, the existence of life that peace must have good management in all dimensions of every life in the light society.

Key words: sufficiency economy, Middle path, King Rama IX

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ปกติสุข ด้วยรูปแบบของความพอดีในการดำเนินชีวิต คือ การรู้จักพออยู่ พอกิน พอประมาณ ตามความเหมาะสมกับการใช้ชีวิต ไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมของทุนนิยม ดังที่พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงชี้แนะแนวทางไว้

1. เศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ตั้งแต่ออกเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 21)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้ประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548, หน้า 6-7) จากการประมวลและกลั่นกรองจนได้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้อง

อาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สมพร เทพสิทธา (2550: 14-15) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาของเกี่ยวกับการพออยู่พอกิน

เกษม วัฒนชัย (5 (2): 164-165) ได้กล่าวถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จะต้องมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1) เงื่อนไขหลักวิชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำหลักวิชาความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทั้งในขั้นวางแผนและปฏิบัติ เป็นเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความรู้ (Knowledge Base Economy) และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

2) เงื่อนไขคุณธรรม การสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมโดยกลไกการเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา และการฝึกจิตข่มจิตของตนเอง ซึ่งบุคคล ครอบครัว องค์กรหรือชุมชนที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จะต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน

3) เงื่อนไขในการดำเนินชีวิต ต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต มีความเข้มแข็ง อดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและมีความรอบคอบ

พระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้รวบรวมพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1) มิติด้านการทำงาน

“การทำงานอย่างให้มีคุณภาพ ให้ได้ผลบริบูรณ์ จะทำอย่างไรเบื้องต้น ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องในงานที่จะทำเสียก่อน โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองให้เห็นเหตุที่แท้ ผลที่แท้ที่ถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่มุ่งหวัง แล้ววางแผนการอันแน่นอนที่จะดำเนินการต่อไป ด้วยหลักวิชา ด้วยความร่วมมือปรองดองกัน และสำคัญที่สุด ต้องมีความพากเพียรไม่ย่อหย่อนในอันที่จะกระทำต่อไป จนกว่าจะเป็นผลสำเร็จ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 19 กรกฎาคม, 2516)

2) มิติด้านการลงทุน

“การลงทุนอย่างมากมายนั้น บอกให้เขาทราบว่า ไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะว่าเคยทำโรงงานเล็ก ๆ ที่ทางภาคเหนือ ใช้เงินสามแสนบาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านเขามาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผลเป็นโรงงานเล็ก ๆ บอกว่าที่เขาลงทุนเป็นล้าน รู้สึกว่าเสี่ยง เขาบอกว่าต้องทำอย่างนั้น เขาก็ลงทุนทำไปทำมาล้มพับที่อำเภอบ้านบึง ทางชลบุรี ก็มีไม่พอ เมื่อไม่พอต้องไปสั่งล้มพับมาจากปราณบุรี ล้มพับจากปราณบุรีต้องขนส่งมา ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม อย่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไรก็ต้องนึกถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่าอัตราหรือกับสิ่งแวดล้อม”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 5 ธันวาคม 2540)

3) มิติด้านการประกอบอาชีพ

“ขอให้ทุกคนจงรำลึกถึงอุดมคติของวิชาชีพที่มุ่งหวัง จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชนเหนือสิ่งอื่นใด และรักษามรรยาทของการประกอบอาชีพโดยเคร่งครัด จนหมั่นฝึกฝนตนเองให้ทันสมัยในวิทยาการประกอบโรคศิลปะอยู่เสมอ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 1 เมษายน 2498)

4) มิติด้านความเจริญของประเทศ

“สมัยนี้ เป็นสมัยพัฒนาประเทศ เรากำลังร่วมกันดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเร่งรีบ และได้รับผลดีจากโครงการเหล่านั้นแล้วอย่างน่าพอใจ หลายประการ ความเจริญของประเทศนั้นหมายถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวม สม่าเสมอทั้งประเทศ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 20 กรกฎาคม 2510)

5) มิติด้านความเป็นตัวของตัวเอง

“ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในบ้านเมืองของเรา ทำให้เกิดความรู้สึกว่าประเทศไทยและคนไทยกำลังเสื่อมลงกำลังจะถูกกลืนหายไปกับอิทธิพลแห่งความเสื่อมในโลกปัจจุบัน ความรู้สึกเช่นนี้ ไม่ตรงกับความจริงนัก เพราะคนไทยเรามีความเป็นตัวของตัวเอง มีสมบัติทั้งทางวัตถุและจิตใจอย่างอุดมสมบูรณ์ มาแต่เดิม เป็นการยากที่จะถูกกลืนหรือถูกทำลายอย่างที่เราคิดกัน”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : 5 สิงหาคม 2514)

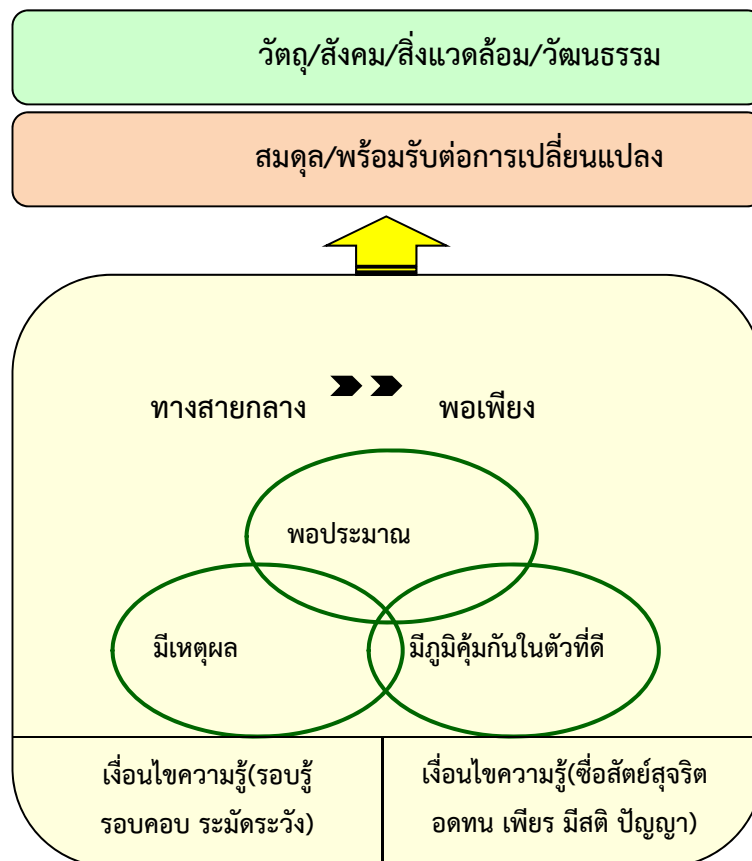
6) มิติด้านความสุข

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยการประโยชน์ถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 10 กรกฎาคม 2518)

นิยามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกลั่นกรองพระราชดำรัสฯ ประมวลสรุปเป็นนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542

คำนิยาม ความพอเพียงถือได้ว่าเป็นพื้นฐานไปสู่ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายนอกได้ ซึ่งความพอเพียง หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 40) และหมายความรวมถึงการพึ่งตนเองและการชีวิตที่เรียบง่าย (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31)

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) และยังรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกลตลอดจนมีความเมตตาเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31)

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการพึ่งตนเองและความมีวินัยในตนเอง (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31) ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยงเชิงพลวัต จึงจะนับได้ว่าเป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 41)

4) เงื่อนไข การตัดสินใจ การกระทำและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ กล่าวคือ

4.1) เจือไนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เจือไนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยการพัฒนาคนให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่เข้มแข็งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอันจะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม (2) ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ (กลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 42)

5) แนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างกว้างขวางทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถรับผลกระทบ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ดี มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา เพื่อให้มีความสมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงของ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

2. มัชฌิมาปฏิปทา

คำว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” เป็นภาษาบาลี แปลว่า “ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง” มาจากศัพท์ 2 ศัพท์ คือ มัชฌิมา + ปฏิปทา

มัชฌิมา มาจาก คำว่า มชฌ ศัพท์+อิม ปัจจัยในชาตาติตทัทธิ วิเคราะห์ว่า มชฌเณ ชาโต มชฌิโม (มคฺโค) ว่า มชฌเณ อตถิติ = มชฌิโม (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2544, หน้า 141). (มคฺโค) แปลว่า หนทางเกิดในท่ามกลาง หรือว่ามีในท่ามกลาง ชื่อว่า มัชฌิมะ

ปฏิปทา มาจาก คำว่า ปฏิ อุปสัค เป็นบทหน้า ปท ธาตุในความถึง อ ปัจจัย ในกิตกัจจปัจจัย นามกิตต์ เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า ปฏิปชติ เอตยาติ = ปฏิปทา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2542, หน้า 197). แปลว่า บุคคลย่อมดำเนินไปด้วยปัญญานั้น เหตุ นั้นปัญญานั้น ชื่อว่า ปฏิปทา (ปัญญาเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะ)

รวม 2 ศัพท์ เข้าด้วยกัน จึงสำเร็จรูปเป็น “มัชฌิมาปฏิปทา” แปลว่า ปัญญาเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะสู่หนทางอันมีในท่ามกลาง ซึ่งหมายถึงข้อปฏิบัติด้วยปัญญาที่เป็นกลาง เพื่อให้ถึงความดับแห่งปัญหา และดับทุกข์ (ช.ธ. (ไทย) 25/24/369).

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่พึงถึงวิธีการหรือทางดำเนินชีวิตที่เป็นกลาง ๆ ตามธรรมชาติ สอดคล้องกับกฎธรรมชาติพอเหมาะพอดีที่จะให้เกิดผลตามกระบวนการดับทุกข์ของธรรมชาติ โดยเรียกสั้น ๆ ว่า มรรค ซึ่งแปลว่า ทาง มีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา การเจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ, สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ, สัมมาสติ ความระลึกชอบ และ สัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ (ส.สพ. (ไทย) 18/364/420-421).

3. อริยมรรค

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง ว่าโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า อริยัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์ 8 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2536, หน้า 215).

1) สัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นถูกต้อง หมายถึงการเห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรม ถูกกฎหมายและถูกศีลธรรมนั้น สามารถทำประโยชน์สุขแก่ตนเองได้อย่างแท้จริง

2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริที่ถูกต้องมองเห็นคุณและโทษในอาชีพนั้น ๆ ทำหน้าที่ให้เกิดความแน่นแฟ้น เกิดความตั้งมั่นที่จะเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง

3) สัมมาวาจา คือ หาเลี้ยงชีวิตด้วยความสัตย์ ซื่อสัตย์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

4) สัมมากัมมันตะ คือ หาเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

5) สัมมาอาชีวะ คือ หาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชอบธรรม ถูกกฎหมายและถูกศีลธรรม

6) สัมมาวายามะ คือ การเริ่มตั้งความเพียร กำจัดความเกียจคร้าน บากบั่น อดทนในการหาเลี้ยงชีวิต

7) สัมมาสติ คือ ความไม่พินเพื่อน รู้ตัวอยู่เสมอ แม้จะมีสิ่งยั่วยุก็มีสติไม่ปล่อยไปตามอำนาจของกิเลส

8) สัมมาสมาธิ คือ ความแน่วแน่ตั้งมั่นในการหาเลี้ยงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต

สรุปได้ว่า อริยมรรค 8 การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องย่อมเกิดจากความคิดที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้น เมื่อมองเห็นคุณ และโทษจากการประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้อย่างถ่องแท้แล้ว กระบวนการของมรรคย่อมดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

สรุป

จากสถานการณ์ของโลกในระบบทุนนิยม ประเทศต่าง ๆ มุ่งแสวงหาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง ประเทศไทยรับแนวทางของระบบทุนนิยมเข้ามา มีการนำเสนอเพื่อบริโภคตลอดเวลา มีการส่งเสริมให้เกิดความอยากในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการบริโภค ประชาชนใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย อดร่ำ อดรวย โดยไม่ตระหนักถึงความสมดุลของรายได้ว่าจะเพียงพอต่อการดำรงชีพ

หรือไม่ ท้ายสุดทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมาจำนวนมาก ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศโดยไม่ใส่ใจในการวางรากฐานที่เหมาะสมลงตัวบุคคล กับความเจริญที่ผิดทางย่อมทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ดังเช่น ฟองสบู่แตกในปี พ.ศ. 2540 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงเป็นหนทางสู่ความอยู่รอดของประชาชน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาหลักคิดที่ตัวบุคคล สร้างเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต รู้จักความพอประมาณ มีเหตุผลในการใช้จ่าย มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี รู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นและสมฐานะ

มัชฌิมาปฏิปทา กับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้น สอดคล้องกันด้วยหลักการใช้ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อความสงบไม่ฟุ้งซ่านหรือมีเหตุอื่นใดมากระทบทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และผู้เขียนคิดว่าแนวทางสายกลางที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้เมื่อสองพันกว่าปีที่ลี้ลับปฏิบัติกันยังคงมีอานุภาพอยู่เสมอ ทางสายกลางในพุทธศาสนา หมายถึง การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป การเกี่ยวเนื่องในความสบาย พระพุทธเจ้าทรงกำหนดทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งหมายถึง ความเห็นถูกต้อง ความคิดถูกต้อง คำพูดถูกต้อง การงานถูกต้อง อาชีพถูกต้อง ความพยายามถูกต้อง ความระลึกถูกต้อง ความตั้งใจถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของสรรพชีวิตที่สันติสุขย่อมต้องมีการบริหารจัดการที่ดีทุกมิติของทุกชีวิตในสังคม ซึ่งมีมิติการทำงานนั้น ควรใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง ให้เป็นการทำงานที่มีคุณภาพให้ได้ผลลัพธ์ที่บริบูรณ์ มิติด้านการลงทุน ต้องนึกถึงความเหมาะสมของการลงทุน ทั้งเงินและสิ่งแวดล้อม มิติด้านการประกอบอาชีพ ต้องคำนึงถึงอุดมคติของวิชาชีพที่ตนเองยึดถือและให้มันฝึกฝนตนเองให้ทันสมัยในอาชีพนั้น มิติด้านความเจริญของประเทศ ให้ตระหนักถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวมโดยสม่ำเสมอทั้งประเทศ มิติด้านความเป็นตัวของตัวเอง ให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่ตั้งมาต่อจิตใจ มิติด้านความสุข คือการแสวงหาความสุขความเจริญที่ได้มาด้วยความเป็นธรรม มิใช่การเบียดเบียนหรือแย่งชิงมาจากผู้อื่น ดังนั้น การมีหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์แปดประการจะกล่าวได้ว่ามีทางสว่างทั้งทางกายทางใจอย่างแน่นอนและเพื่อเป็นเครื่องมือในดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างไร้การเบียดเบียนย่อมทำให้เกิดสันติสุข

References

- เกษม วัฒนชัย. (2550). “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ”. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของ
รัฐสภา, 5(2): 155-156
- กลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2546). **กรอบแนวคิดทาง
เศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

(2548). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP. (2550). รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). (2536). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2560). “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 17(3): 212 – 213.

พระมหาธนิต สิริวัฒนโน. (2558). “รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม”. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่. 16(2): 23..

พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์”. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 7(2): 32 – 33.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2542). บาลีไวยากรณ์ วจวิภาค ภาคที่ 2 อาขยาตและกิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2544). บาลีไวยากรณ์ วจวิภาค ภาคที่ 2 สมาสทัทธิต หลักสูตรเปรียญธรรมตรี. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สมพร เทพสิทธา. (2550). การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สมชาติการพิมพ์.